

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

א

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

דברים א

תרגום אשכנזי ג

עיה ד' שיטין פנויות ויהחיל מחללת שיטה ה'
א א אלה הדברים אשר דבר
משה אל כל ישראל בעבר
הירדן במדבר בערבה מור
סוף בין פארן ובין תפל ולבן

א (א) דיזעו זינר דינא
רעדען וועלכע
משה אן גאנץ ישראל גע-
האלטען : דיסזייטו דעז
ירדנ' , נעמליך אין דער
וויזטע , אין דעם געפילדע
געגען דעם שילפמעער איבר ,
צווישען פארן הופל , לבן ,
חצרות

וחצרת

תרגום אונקלוס

רש"י

א (א) אלין פתגמין די מליל
משה עם כל ישראל
בעברא יירדנא אוכח-יתחון ער
דחבו במדברא ועל דארניו במישרא
לקבל יסוסף בפארן אתפלו על
מנא ובחצרות

א (א) אלה הדברים * לפי שהן
דברי תוכחות ומנה כאן
כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן
לפיכך קתם את הדברים והזכיר ברמז מכי
כבודן של ישראל : אל כל ישראל . או הוכיח
מוקפתן היו אלו שבזוק אומרים אתם הייתם
שומעים מן עמכם ולא השיבותם דבר מוכך
וכך אילו היינו שם היינו משיבים אותו לכך
כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל
מי שיש לו תשובה ישיב : במדבר * לא במדבר
היו לא בערבות מואב ומהו במדבר לא בשביל
וגו' : בערבה * בשביל הערבה שחטאו בצעל פעור
בשיטים בערבות מואב : מול סוף . על
מה שהמרו צים סוף בבואם לים סוף שאמרו המבלי
אין קברים במצרים וכן בנסעם מתוך
הים שנאמר וימרו על ים צים סוף (תהלים ק"ו)
כדאיתא בערכין : בין פארן ובין תפל
ולבן

באור

א (א) אלה הדברים , יתכן שהוא שז על הספרים הקודמים , כי כל אמרות ה' נעשות
ומדובקות ראש ותוך וסיף , ושעור הכתובים א ב ג ד ה כך הוא : אה (המטות
והחקים אשר באו בספרים הקודמים) הם הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' : באחד
עשר יום (אשר הלכו) מסורב (ללכת) דרך הר שעיר (אל ארץ ישראל ולא באו כי אס) עד
קדש ברנע (והם קרה מה שקרה ונגזרה עליהם שלא לכנס לארץ ישראל מיד מקדש ברנע דרך
הר שעיר , כי אס לסוב את ההר ימים רבים עד תם כל הדור ההוא) : (ויהי בארבעים
שנה) בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל (פעם שנית) ככל אשר צוה ה'
אתו אליהם : (והיה זה) אחרי הכתו את סימן מלך האמרי אשר ישב בחשבון ואת עוג מלך
הבזן אשר יושב בעשתרות באדרעי : (בעבר הירדן בארץ) מואב עברו את נחל זרד (כאשר
קרבו לגבול ארץ ישראל , וראה משה שכבר בא יומו להאסף אל עמיו ולעזוב את ישראל ביד
יהושע , עתה) הואיל משה באר את התורה הזאת (הסכים וגמר בדעתו ללמד ולשנן את
תורתו , ולהוסיף באור במקום הנזכר , טרם מותו) : בעבר הירדן , לפי פשוטו כל הזכרים
בפסוק זה נקומות הן וכן הוא דעת ר' יוסי בן דורמסקי בספרי , והוא נותן סימן בתוך
סימן כמו שזכרנו , לפרש היכן נאמרה ההגדה הזאת ? בעבר הירדן ולפי שיש לירדן שני
עברים , אמר שהוא בעבר הירדן לחד מדבר שהלכו שם ישראל , טרם עברו את הירדן :
בערבה , כלומר באיזה מקום במדבר ? באותו מדבר שבערבות מואב : מול סוף , שית סוף
מתחיל ממזרח ארץ ישראל , שנאמר ואתי את גבולך מים סוף עד ים פלשתים (שמות כ"ג
ל"א) כלומר ממזרח עד מערב , הוא ים המלח , שכתוב בגבול קרן מזרחית דרומית באלה
מקעי : וגם בפרשת ואתחנן (ד' מ"ט) , וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה
וגו'

וַחֲצִרְתָּ וְדִי זָהָב: אַחַד עָשָׂר
יוֹם מִחֹרֵב דָּרָךְ הַר־שַׁעִיר עַד
קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ: וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים
שָׁנָה בַעֲשֵׂתֵי עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

חצרות אונר די זהב :
(ב) איילף טאגע רייזען פאן
חרב , איבער דאן געבירגע
שעיר , נאך קדש ברנע :
(ג) עז וואר אים פירציגוטען
יאחר , אים ערוטען טאגע
דעז איילפטען מאנאט : אלו
משה מיט דען קינדערן ישראל
רעדעטע , זא וויא דער עוויגע
איהם

אתו

תרגום אונקלוס

רש"י

וּבְחֲצִרוֹת דְּאַרְגִּיזוֹ עַל־בֶּשֶׂרָא וְעַל־
דְּעֶבְרֵי־עֵגֶר דְּדָהָב : (ב) מִהַלְךְ חֹדֶר
עֶשְׂרֵי יוֹמִין מִחֹרֵב אֹרֶחַ מִדְּרָא
דְּשַׁעִיר עַד רָקִם גִּיאָה : (ג) וְהָיָה
בְּאַרְבָּעִין שָׁנִין בְּחֹדֶר־עֶשְׂרֵי יָרְחִין בְּחֹדֶר
לְיָרְחָא מְלִיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּכֹל דִּי פִקֵּר יְיָ

ולכן . אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא
ולא מנינו מקום ששמו תכל ולכן לא הוכיחו
על הדברים שחפלו על המן שהוא לבן שאמרו
ונפשו קנה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו
במדבר פארן על ידי המרגלים : ומצרות .
במחלוקתו של קרח . דבר אשר אמר להם
ה' לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים במצרות
בשביל לשון הרע ואתם כדברתם במקום : ודי
זהבי הוכיחו על העגל שעשו בשביל רוב זהב
שה' להם שכאמר וכסף הרבתי להם וזהב
עשו לכעל (הושע ב') : (ב) אחד עשר יום
מחורב . אמר להם משה ראו מה גרמתם
הר שעיר ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם
באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השני'
בחדש השני בעשרים בחדש וגימור ובתשעה
ועשרים בסיון שלחו את המרגלים מקדש
ברנע לא מהם שלשים יום שעשו בקצרות
התאוה שאכלו הבשר קדש ימים ושבעה ימים
שעשו במצרות להסגר שם מרים נמנח בשלשה ימים
הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה
מתלבטת בשבילתם למהר ביאתכם לארץ
ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר
שעיר ארבעים שנה : (ג) ויהי בארבעים שנה
בעשתי עשר קדש בלחד לחדש . מלמד שלא
הוכיחו לא סמוך למיתה מעי למד מיעקב שלא
הוכיח

באור

וגו' , תהוים סוף שאל ערבות מואב : בין פארן ובין חופל ולבן וחצרות ודי זהב , כל
אלו מקומות לא נזכרו בפרש' אלה מסעי , או נזכרו בשמות אחרים כי הנה שכיר יש לו ג'
שמות ורבים כן : (ב) אחד עשר יום מחורב , בשנה השני' בחדש השני בעשרים בחדש נסעו
מחורב , (שהוא הר סיני , לדעת המפרשים ולדע' הרמב"ן הוא מקום קרוב לו) ובאו למחורב ,
ועם למדבר פארן , וכו' קדש ברנע , כדכתיב ויבאו אל משה ואהרן אל מדבר פארן קדשה
(במדבר י"ג י"ז) ולולי קטאו שם בעצת מרגלים היו יכולים ליפגס דרך הר שעיר מיד לארץ
ישראל , כי קדש ברנע סמוך לנבול ארץ ישראל , וכן היתה הכוונה הראשונה : וכל המשפטים
אשר שם משה לפניכם , וכל המצות והקקים אשר הודיעם אחרי שעם עשרת הדברים בהר
סיני , כל אלה אמר להם באותן אחד עשר יום אשר הלכו מחורב עד קדש ברנע , ללכת
דרך קרוב אל ארבע : ואולם קלקלו שם בחטא מרגלים ונעזרה עליהם הגזרה להיות רועים
במדבר , וששביל כך סבבו את הר שעיר ימים רבים והלכו במדבר ארבעים שנה , ובכל
אותן

אתו אלהם: ד אחרי הכתו את
 סיון מלך האמרי אשר יושב
 בהשבון ואת עוג מלך הבשן
 אשר יושב בעשתרת באררעי:
 ה בעבר הירדן בארץ מואב
 הואיל משה באר את התורה
 הזאת

איהם אן ויא אויפגעטראגען:
 (ד) נאכדעם ער דען סיון
 קאניג אמרי, דער אין השבון
 וואהנטע: אונד עוג קאניג צו
 בשן, דער אין עשתרות
 וואהנטע, דיזען נעמליך צו
 אררעי, געשלאגען האטטע:
 (ה) דיסויטו דען ירדן אים
 לאנד מואב. פינג משה אן
 פאלגענדע לעהרע דייטליך
 פארצוטראגען, אונד

תרגום אונקלוס

יתה להון: (ד) בתר דמחא ית סיון
 מלכא דאמוראה דיתבי בהשבון וית
 עוג מלכא דמתנן דיתב בעשתרות
 באררעי: (ה) בעברא דירדנא בארעא
 דמואב שרי משה פריש ית דאורפן
 אוריחא

רש"י

הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן
 בני אחי אומר לך מפני מה לא הוכחתך כל
 השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק
 בעשו אחי ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין
 את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא
 מוכיחו וסודר מוכיחו ושלא יהא חזירו רואהו
 ומתבייש ממנו כולי כדאי' בספרי וכן יהושע
 לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן
 שמואל שכאמר הנבי עט בני (שמואל א' י"ג)
 אמר משה אם אני מוכיחן קודם שיכנסו לקנת
 הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו
 בא אלא לקנתר ולמנוח עליה שאין בו כח
 להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיון
 הוכיחן: סיון אשר יושב בהשבון. אלו לא הי'
 סיון קשה והי' שריו בתשבון הי' קשה
 שהמדי' קשה ואילו הי' עיר אחרת וסיון שריו
 בתוכה הי' קשה שהמלך קשה על אחת
 כמה וכמה שהמלך קשה והמדי' קשה: אשר
 יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה:
 עשתרות. הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרו'
 קרנים ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים
 שהיו שם רפאים שהכה אמרפל שכאמר ויכו את
 רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם
 והוא שכאמר ויבא הפליט ואומר כי רק עוג
 מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים: באררעי.
 שם המלכות: (ה) הואיל. התחיל כמו הנה
 נא

באור

אותן הימים לא חדש להם משה דבר בתורתו,
 עד עתה לסוף שנת הארבעים: (ג) ככל
 אשר צוה וגו', סודר ושנה לבנים כאשר צוה ה'
 אותו בשבילם, וכאשר הודיע לאבותם:
 (ה) הואיל משה, שרש יאל ושרש אלה ושרש
 אול שלשתן אחד, והוראתם הכוללת גמר
 הענה והסכנה שחלטת המעשה, אף אם יקשה
 לעשותן, (בל"א זיך ערקיהנן, אונטר
 פאנגן), כאמר הנה נא הואלתי (בראשי'
 י"ח כ"ח) (איד האנע מיך ערקיהנסט) וכן
 ויואל ללכת (שופטים י"ט) ויואל משה לשנת
 (שמו' כ"א) (האט בשלאסן), והואשאל אל
 ענין השבועה יבטיח הכשבע לעשות דבר
 מה בלי ספק, ואל ענין הקללה, או העונש
 אם לא יעשה את ש"י המעשה ההוא, ויואל
 שאול את העם (שמואל א' י"ד) (האט זיא
 בשואהרן, אדר כוס פעסטן ענטשלוס
 צוואנגן), ואת אלית (שופטים י"ז) וכן
 אלה ואלות, וכא' (הושע ד') אלות שוא
 (שם יו"ד), תאלתך להם (איכה ג'):
 זהועתק אל ענין הסתכנות בלי ענה,
 (פרוועגנהייט טאלקניהייט), והוא
 הסכמ'

הַזֹּאת לֵאמֹר: וַיְהִי אֱלֹהֵינוּ
 דְּבַר אֱלֹהֵינוּ בְּחֶרֶב לֵאמֹר רַב-
 לָכֶם שַׁבַּת בְּהַר הַזֶּה: וַפָּנֵינוּ
 וַסַּעֲנוּ לָכֶם וּבָאוּ הַר הַזֶּה לֵאמֹר
 וְאֶל-כָּל-שִׁכְנֵינוּ בְּעֶרְבָה בְּהַר
 וּבְשִׁפְלָה וּבְנֶגֶב וּבְחֹף הַיָּם
 אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹנֹן עַד-
 הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת:

ראה

ראו לאנדר דעו כנעני אונר אינו לאנדר לבנון, ביו אן דען גראסען שטראם פרת:

אונר שפראך: (ו) דער
 עוויגע, אונזער גאטט, האט
 אים חרב מיט אונז גע-
 רעדט, אונר געשפראכען:
 איהר האבט אייך לאנגע
 גענוג ביא דיזעם געבירגע
 אויפגעהאלטען: (ז) מאכט
 אייך אויף אונר זעצט אייערן
 צוג פארט, דרינגט אין דאז
 אמרשי געבירגע אונר דיא
 בענאכבארטען געגענדען
 איין, אין דאז געפילדע,
 דאז געבירגע אונר אין דיא
 גרינדע, אין דאז וירלאנד
 אונר דיא זעעקיוטע, אין
 דאז לאנד דעו כנעני אונר אינו לאנדר לבנון, ביו אן דען גראסען שטראם פרת:

רשי

תרגום אונקלוס

אֲזַרִיתָא הָרָא לְמִימָר: (ו) יִי אֱלֹהֵנָא
 מְלִיל עֲמָנָא בְּחֶרֶב לְמִימָר סְגִי לְכוּן
 דִּיתְבַּתוּן בְּמִזְרָא הָרִין: (ז) אֲתַפְנוּ
 וְטוּלוּ לְכוּן וְעוּלוּ לְטוּרָא דְאֲמִזְרָא
 וְלָכֵל מְגִירוּחֵי בְּמִשְׁרָא בְּמִזְרָא
 וּבְשִׁפְרָתָא וּבְכַרְזוּמָא וּבְכַסְפָּר יִמָּא
 אֶרֶע כְּנַעֲנָא וְלִבְנוֹן עַד נְהַרָא רַבָּא
 נְהַרָא פְּרָת:

חזו

מלך מלך הדבק לשמור וישתחוו לך קרב לגבי דיהלא

באור

כא הוולתי: באר את התורה בשבעים לשון
 פירשה להם: (ו) רב לכם שבת כפשוטו
 ויש מדרשי אגדה הרבה גדולה לכם ושכר על
 ישיבתכם בהר הזה עשיתם משכן מבור' וכלים
 קבלתם תורה מכיתם לכם סנהדרין שריאפים
 ושרי מואת: (ז) פנו וסעו לכם. זו דרך
 ערד וקרמה: ובאו הר האמרי. כמשמעו:
 ואל כל שכניו. עמון ומואב והר שעיר:
 בערבה. זה מישור של יער: בהר. זה הר
 המלך: ובשפלה. זו שפלת דרום: ובנגב
 ובחוף הים. אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדאי'
 בספרי: עד הכהר הגדול. מפני שזכר עם
 ארץ ישראל קוראו גדול משל הדיוט אומר ענד

הסכמ' כבערה מדעת, ואם הסכלות והעפשות לעשו' המעשה המסוכן והמקולקל, כמו
 אשר כולנו, וויר ווארן פרוועגן, פרמעסן, כולו שרי זוען (ישעי' י"ט), (עאלקיהן) אולת
 אדם תסלף דרכו (דיוט עאלקיהייט, פרוועגנהייט): ובמקום הזה כאמר על גמר ההסכמ'
 נהרנון, פארגנומן וואר ענטשלאסן): באר, פועל עבר, והוא כמו הויל משה ובאר,
 וכמוהו חמק עבר: (ו) אלהינו, הוא כמו פתיחה והתחל' הדבור, כמותנכל ומודיע את
 ישראל מדוע אחרו כל כך במדבר ולא כנכסו עדיין לא", אמר שהיתה הכוונה הראשונה
 שכתבו הארץ מיד אחרי מעמד הר סיני, ומטאפכס גרמה לכם זה חזו, וכמשכו דברי
 הפתיחה הזאת עד השלימו בפסוק ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך
 כל הימים, (דברים ד' מ"ב), ואלו קרא משה את כל ישראל אשר היו לפניו לא קריאת
 הקבון, כי כבר נתאספו יחד ומשה דובר אליהם, אבל היא קריאת ההתעוררות, לשום

ח ראה נרתי לפניכם את
 הארץ באו ורשו את הארץ
 אשר נשבע יהוה לאבותיכם
 לאברהם ליצחק וליעקב לתת
 להם ולזרעם אחריהם: ויאמר
 אלכם בעת ההוא לאמר לא
 אוכל

(ח) זיהע דא! איך האבע
 אייך דיזען לאנד פרייו גע=
 געבען: געהט דין אונד
 נעהמעט דאן לאנד זיין,
 דאן דער עוויגע אייערן
 פאטערן אברהם יצחק אונד
 יעקב צוגעשוואהרען, איהנען
 אונד איהרעם זאמען נאך
 איהנען איינצוגעבן: (ט) אום
 דיזע צייט זאגטע איך צו
 אייך: איך אלליין קאן אייך
 ניכט

תרגום אונקלוס

רש"י

(ח) חזו דינהבית קדמיכון ית ארעא
 עולו ואחסינו ית ארעא די קים יי
 לאבתתכון לאברהם ליצחק וליעקב
 למתן להון ולבניהון בתריהון:
 (ט) ואמרית לבון בעדנא יהיא
 לטימר לית אנא

דיהנא ואידהן: (ח) ראה נתתי. צעניכס
 אתם רואי' איני אומר לכם מאומד ומשמועה:
 באו ורשו. אין מערער בדבר ואיכסם צריכס
 למלחמה אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכי'
 לכלי זיין: לאבותיכס. למה הזכיר טוב
 לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי
 לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו:
 (ט) ואומר אליכס בעת ההיא לאמר. מהו
 לאמר אמר להם משה לא מעצמי אני אומר
 לכם

באור

לב על דקדוקי ופרטי הדינים ועל הדינים אשר נתחדשו, והתחיל לבאר להם את התורה
 הזאת, ולשום לפניהם שנית את העדות והחקים והמשפטים, אשר דבר להם בצאתם
 מצרים: שבח, הושיבה בהר רב לכם, כמו שנארכו, שאם יהיה הפעל נושא המאמר,
 הוראתו כהוראת שם המקרה, כמו ענוש לנדיק לא טוב: (ו) פנו, עזבו זה המקום:
 וסעו לכם, לטובתכס (עיין פרשת לך לך): (ח) אשר נשבע ה', כמו ואל משה אמר
 עלה אל ה', וכן דרך לה"ק: (ט) בעת ההוא, עיין מה שכתבנו מזה בפרש' יתרו
 (שמו' י"ח א' י"ג), שלדע' האומר קודם מתן תורה בא יתרו, וממחרת יען את משה לשום
 שופטים צראשי העם, כמו שנאמר שם (י"ג י"ד וגו'), צריכס אנו לומר, אם כדברי
 רש"י ז"ל שאין הכוונה מומחרת ביאת יתרו, כי אם מומחר' יום הכפורים בשנה השניה אחרי
 שהלך יתרו עם משה מרפידים לסיני, לקבל התורה, ויהי' א"כ מה שאמר פה בעת ההיא,
 הכוונה אחרי אשר אמר ה' שוסעו מחורב, טרם הלך יתרו אל ארבו: או כדברי שאר
 המפרשים שמנוי השופטים היה קודם מ"ת, למחרת ביאת יתרו, ומה שאמר כאן בעת
 ההיא, הכוונה בשבתנו בחורב, קודם שאמר ה' לנו רב לכם שבת בהר, אבל הזכיר זה
 בכאן להמשך הענין ולאמר הנה קבלנו את התורה, ושמתי עליכס שופטים להנהיג אתכס,
 והיינו מוזמנים לבא אל הארץ, בעם חכם ונבון אשר לו תורה וחקים ומשפטים ומנהיגים
 חכמים וידעים, עד שנקשתם מרגלים ונתקלקל הענין: ויתכן עוד לומר שמה שאמר שם
 (שמו' י"ח כ"ד) וישמע משה לקבל חותנו ויעש כל אשר אמר, אין הכוונה שעשה כן מיד,
 כי אם שער ענת חותנו בלבד, ואולם באהבתו את העם נשא עדיין את משאם ועמסם כל
 השנה ההוא, עד לאחר מ"ת, שהרבה ה' אותם שהיו כבוכבי השמים לרב, ונתרבו להם
 המנו' והקורו', והיו מוכנים לבא לארץ, ולעשות מלחמו' גדולו' וקראות', אז אמר אליהם

אוכל לבדי שאת אתכם :
 יהוה אלהיכם הרבה אתכם
 והנכם היום ככוכבי השמים
 לרב: יהוה אלהי אבותכם
 יסף עליכם ככם אלה פעמים
 ויברך אתכם באשר דבר לכם:
 יב איכה אשא לבדי מרחכם

ומשאכם

לאומ

ניכט ערטראגען : (י) דער
 עויגע אייער גאטט האט
 אייך פערמעהרט , זא דאס
 איהר יעצט דען שטערנען
 אים היממעל אן מענגע גלויך
 זייד : (יא) איך ווינשע דאס
 דער עויגע , דער גאטט
 אייערער פאטער , אייערער
 נאך טויזענד מאל זא פיל
 ווערדען לאסע , אונר אייך
 זעגע , וויא ער אייערנט
 האלבען פערדייסען האט :
 (יב) אבער אך ! וויא קאן איך
 אלליין אייערע מיהע ,

רש"י

תרגום אונקלוס

אנא יכול בלחודי לסוכרא יתכון :
 (י) יי אלהכון אסגי יתכון והא
 איתיבון יזמא דין פכוכבי שמיא
 לקגי : (יא) יי אקהא דאכהתכון
 יוסף עליבון פותכון אלה ומניו ויברך
 יתכון פמא די טליל לכון : (יב) איקרין
 אסובר בלחודי טארהכון ועסקיכון

לכס אלא מפי הקדוש ברוך הוא : לא אוכל
 לבדי וגומר . אפשר שלא הי' משה יכול לדון
 את ישראל אדם שהי' מומרים וקרע להם
 את הים והוריד את המן והגיו את השלו לא
 הי' יכול לדונם אלא כך אמר להם ה' אלהיכם
 הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם
 כטל את העונש מכס ונתנו על הדיינין וכן
 אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכנז
 הזה (מלכים א' ג') אפשר מישכתוב בוויחכס
 טכל האדם (שם ה') אומר מי יוכל לשפוט לא
 כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני
 האומות ע"א שאס דן והורג ומכה ומזקק ומטה
 ממון שלא כדון נפשות אני נתבע שאל וקבע
 את קובעיהם נפש (משלי כ"ב) : (י) והכנס
 היום ככוכבי השמים . וכי ככוכבי השמים היו
 באותו היום והלא לא היו לא ששים רבוא
 מהו והכנס היום הנכס משולים כיום קיימים
 לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים : (יא) יוסף
 ה' עליכם ככס אלף פעמים . מהו שוב ויברך
 אתכם כאשר דבר לכם אלא אמרו לו משה
 אתה טותן קננה לנרכותי בני הנטיה הקדוש
 ברוך הוא את אנרהם אשר הם יוכל
 איש למנות וגו' אמר להם זו משלי היא
 אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם : (יב)
 איכה אשא לבדי . אם אומר לקבל שכר לא
 אוכל זו היא שאמרתי לכם לא מעממי אני
 אומר לכם אלא מפי הקדוש ברוך הוא : טרחכם .
 מלמד שהיו ישראל טרחנין הי' אחד מהם
 רואה את

באור

לא אוכל עוד לבדי שאת אתכם : ובעבור שהזכיר שם
 ביאת יתרו וענתו גומר הענין כדי
 שלא להפסיק בנתיים ואמר שמה עשה כאשר
 אמר לו חותני , אף שלא היה זה כי אם
 בשנה השני' , וכן דרך הכתוב , כמו שזכרנו
 שם (פסוק כ"ז) : וכן משמע ממה שלא הזכיר
 פה דבר מענת יתרו , כי אם כמתעורר עתה
 מלבו , לרוב הטורח והמשא , זכר את אשר
 יען לו חותני כבר ואמר לא אוכל עוד וגו' :
 (י) והנכם , מלה עם כנוי רבים טוכים :
 ככוכבי השמים , דרך משל : (יא) ה' אלהי
 אבותיכם , יתכן שזה הפסוק הוא כמו
 נאמר

ועי
 גבו
 ליש
 (יד)
 ת
 לדני
 כסו
 חכמ
 מביא
 לו הו
 בטלי
 גדלה
 בוגה
 דייני
 מאמו
 יוסף
 לרוב
 לעור
 היא
 ולשפ
 שדשו
 וחולי
 בא לש
 שגדלה
 דרך ה
 ואשיב

דברים א

תרגום אשכנזי ו

וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם: יג הָבוּ לָכֶם
אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וְיֹדְעִים
לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרֵאשֵׁיכֶם:
יד וְהָעֵנּוּ אֹרְזֵי וְהִתְאַמְרוּ טוֹב
הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

ואקח

לאזט אונד האָדער ערטראַג
גען? (יג) שאַפֿט אייך אויך
אללען שטאַממען ווייזע,
פֿערשטאַנדריגע אונד פֿער-
נאַננטע מאָננער, זאָ ווילל
איך זיאַ צו ריכטער איבער
איך זעטצען: (יד) זייער
אַנטוואַרטעט מיר אונד
שפראַכט: וואָו דוּאַ פֿאַר-
געשלאָגען, לאַסט זיך גאַר
וואָהלטהון: איך

ר ש"י

תרגום אונקלוס

וְעִמְקִיכוֹן וְדִינְכוֹן: (יג) הָבוּ לָכוֹן
בְּבֵרֵין חֲכִימִין וְסוֹבְלָתִין וְיֹדְעִין
לְשִׁבְטֵיכוֹן וְאַמְנִינִין רִישֵׁין עֲלֵיכוֹן:
(יד) וְאַתִּיבְתוֹן יְתִי וְאַמְרְתוֹן תְּקִי-
וּתְגִמָּא דִּי מְלִילְתָא לְמַעְבַּד:
ודברית

את בעל דינו נוכח בדין אומר יש לי עדים
להביא יש לי ראיות להביא מוסף אני עליכם
דיינין: ומשאכם. מלמד שהיו אפיקורסין
הקדים משה לנאת אמרו מה ראה בן עמרם
לנאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו איחר לנאת
אמרו מה ראה בן עמרם שלא לנאת מה אתם
סבורים יושב ויועץ עליכם ענות רעות וקושב
עליכם מחשבות: וריבכם. מלמד שהיו
רוגזים: (יג) הבו לכם. הזמינו עצמכם
לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים
כסופים: כבזים. מבינים דבר מתוך דבר
זו היא שאלל אריום את רבי יוסף מה בין
חכמים לכבזים חכם דומה לשולטני עשיר
כשמביאין לו דיכרין לראות רואה וכשאין
מביאין לו יושב ותוהא כבזן דומה לשולטני תגר
כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין
לו הוא מחזר ומביא משלו: וידועי לשבטיכם.
שהם מכירים לכם שאם בא לפני מעוטף
בטליתו אינו יודע מי הוא מאיזה שבט הוא
ואם הגון הוא אבל אתם מכירי' בו אתם
גדלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם:
בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם שתינו
כזהגין כהם כבוד ויראה: ואשמש. קשר י"ד
לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי
דייניהם שהיה להם למקום ולכוון אותם לדרך
הישרה: (יד) ותענו אותי וגומר. שלטתם
את

באור

מאמר מוסגר, לומר אין עיני רעה בהמוככם וברבוי שלכם, כי מי יתן שה' אקו אבותיכם
יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ועתה קוּר ואומר אחרי אשר הייתם היום ככוכבי השמים
לרוב איכה אשא וגו', וכן כוונת המתרגם (אבר אד!): (יב) טרחכם, מגורת היו עלי
לטורח עיני הכובד והעמל, להבין אנשים פתאים המכו' ודעת ה' (הראב"ע): ומשאכם,
היא הדאגה לזככם ולפכלכם על מסעיהם: וריבכם, היגיעה להכניסם ולהשלים ביניהם
ולשפוט את דברי ריבם: (יג) הבו, מלה זרה, והי' ה"א ראוי' להיו' בשוא ופתס כי
שרשו יבב, כמו מן ידע נאמר דעו, וכן ימצא הנוי לנקבה הַבִּי המטפסת (רות ג' ט"ו),
ואולי היה כאן להרסיב אות הגרוכית: וידועים לשבטיכם, שהם מכירים להם, שאם
בא לפני מעוטף בטליתו, אינו יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא, אבל אתם מכירים אותו
שגדלתם אותו (לשון רש"י מספרי), ואם כן יהי' לשבטיכם קשור עם וידועים, אבל על
דרך הפשט עמנו הנו לכס לשבטיכם אנשים חכמים (הרמב"ן), וכן דעת בעל הטעמים:
ואשימם בראשיכם, ואשימם להיו' בראשיכם: (יד) ותענו אותי, ואף זאת לא עשיתי
בלתי

(טו) איד נאם דאָהער דיא פֿאַרנעהמוטען יאָוו אייערן שטאַממען, לויטער וויזע אונד וואָהלפֿערנאַנטע מאַנ- נער, אונד ועצטע ווא איבער אייך: אַלז אָבערוטען איבער טויזענד, איבער הונדערט, איבער פֿונפֿציג אונד איבער צעהנע, אייך בעאַמטען ביא אייערן שטאַממען: (טז) דיזען אייערן ריכטערן גאַב אייך דאַמאַל פֿערהאַלטונגן בע- פֿעהלע. וויא פֿאַלגט: האַרט וואָהל אַן, וואו צווישען אייערן ברידערן פֿאַרנפֿאַל- לען, אונד אורטהיילט נאָך

טו וּאֶקַח אֶת־רֵאשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיְדַעִים וְאָתַן אוֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מַלְאוֹת וְשְׂרֵי חֲמֹשִׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת וְשֹׁמְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: טז וְאֶצְוָה אֶת־שִׁפְטֵיכֶם בְּעַת הַחַוָּה לֵאמֹר שָׁמַע בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפִטָהֶם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין

גרו

דער גערעכטיגקייט, צווישען יעדערמאַן דער מיט זיינעם ברודער אָדער

רש"י

תרגום אונקלוס

את הדבר להנאתכם הי' לכם להשיב משה רבינו ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא ממך שנצטערת עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דייכין הרב' אס אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים: לעשות. אס הייתי מתעצל אתם אומרים עשה מהרה: (טו) ואקח את ראשי שבטיכם. משכמים בדברים אשרכם על מי באתם להתמכות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים וריעים חלק ונחלה וכל לשון קבה: אנשים חכמים וידועים.

(טו) וְדַבַּרְתִּיתָ יְתִישֵׁי שְׁבִטֵיכוֹן גְּבָרִין חֲכִימִין וּמְדַעִין וּמַנִּיתִי יִתְהוֹן דִּישִׁין עֲלֵיכוֹן רֵבְנֵי אֱלֹפִין וּרְבֵנֵי מַאֲוֹתָא וּרְבֵנֵי חֲמִישִׁין וּרְבֵנֵי עֶשְׂרִיתָא וּסְרָבִין לְשִׁבְטֵיכוֹן: (טז) וּפְקַדְתִּיתָ דִּישִׁין וּבִין בְּעֵדְנָא הַחַוָּה לְמִימַר שְׁמַעוּ בֵּין אֲחֵיכוֹן וּתְרוּגוּן קוּשְׁטָא בֵּין גְּבָרָא וּבֵין אָחִיוּ וּבֵין

ובין

אבל כבזים לא מנאתי זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מנא אלא שלשה אנשים דדיקים חכמים וידועים: ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד ראשים במקח ראשים צומכר ראשים במשא ומתן ככנס אחרון ויואל ראשון: שרי אלפים. אחד ממונה על אלף: שרי מאות. אחד ממונה על מאה: ושוערים. מניתי עליכם לשבטיכם אלו הכופתין והמכין צרכוה על פי הדייכין: (טז) ואקח את שופטיכם וגו'. אמרתי להם הוו מתוכין בדין אס

באור

בלתי רצונכם: (טו) ראשים, כלל ואח"כ יפרוט שרי אלפים, שרי מאות וגו': ושוערים, הראשים הם הדייכין, והשוערים אלו הן הכופתין ומכין צרכוה על פי הדייכין: (טז) בעת החוה, משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם צרשות עמוכם, ועכשיו הרי אתם משועבדים לצבור (רש"י): (שמוע, אודכ"ט בלעז ובל"א הערכה): מקור במקום הכווי, כמו זכור את יום השבת ורבים כמוהו: ושפטתם צדק, צדק הוא תואר הפעל שהוא השפיטה, כלומר שהשפיטה תהיה צדק, ואיננו אס הפעול, כי לא יתכן לשטוט את הצדק: ובין גרו, ענינו בין איש ובין גרו, גר של בעל הריב, אבל בעיניכם יהיו

דברים א

גִּירוֹ: יי לא תכירו פנים במשפט
כקטן בגדל תשמעון לא תגורו
מפני איש כי המשפט לאלהים
הוא והדבר אשר יקשה מכם
תקרבו

תרגום אשכנזי ז

אדער מיט זיינעם פֿרעמד
ר'ג שטרייטזאכע דאָט :
(יז) לאסט קיין אַנזעהען אים
געריכט געלטען: האָרט דען
גרינגען זאָ גוט אַלז דען
פֿאַרנעהמען: פֿירבטעט אייך
פֿאַר קיינעם מאַנע, דען
דאָ געריכט איזט גאַטטען
לאסט

רש"י

אם בא דין לפניך פעם אחת שמים ושלם אל
תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה לא
היו נושאים ונותנים בו: צעת הריא
משמיתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר
לשעבר היית' ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם
משועבדים לכבוד: שמוע' לשון הוזה אודכ"ט
בלע"ז (עכטאנדל"ט בל"א הערענד) כמו
זכור ושמור: וכן גרו' זה בעל דיני שאוגר
עליו דברים * דבר אחר וכן גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפי' בין תגור לכירים:
(יז) לא תכירו פנים במשפט * זה הממונה להושיב הדיוטין שלא יאמר איש פלוני כזה או
גבור אושיבנו דיון איש פלוני קרובי אושיבנו דיון בעיר והוא אינו בןי בדינין כמלא מחייב
את הזכאי ומוכה את החייב מעלה אני על מי שמנהו כאלו הכיר פנים בדין: כקטן כגדול
תשמעון * שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדון של מאה מנה שאם קדם ונא לפניך לא
תסלקנו

תרגום אונקלוס

ובין גיוריה: (יז) לא תשמודעון
אפין בדינא מילי ועירא פֿרַבא
תשמעון לא תהחלון מן קדם גֿבֿרא
ארי דינא דיי הוא ופֿתגמא די
יקשי מנכון תקרבון

באור

יהיו כל הבאים למשפט כאחיים, כמו שכתוב שמוע בין אחים, ואין הבדל בין ישרא לגר:
(יז) לא תכירו פנים, יהיו בעלי דינין בעיניכם כאלו הם זרים ואינכם מכירים אותם וכן
אמרו רז"ל (סנהדרין דף ז') ר' יהודה אומר לא תכירוהו, ר' אלעזר אומר לא תכירוהו,
ויתכן שהוא מענין נשיאת פנים לכבוד, שלא יהדרו פני שוע. כי כל פנים בלה"ק מלשון
כבוד ושדרה: כקטן בגדל, תוארים אל הדבר, דבר קטן, דבר גדול, או אל בעל
הדיב: ושני כפ"י הדמיון תחת כפילת המלות שראוי לומר קטן כגדול וגדול כקטן, הורו
על השווי המוחלט, וכן כמוד כפרעה (בראש' מ"ד ח'): ובסנהדרין (ס) שיהא חביב עליך
דין של פרוטה כדון של מאה מנה שאם קדם ונא לפניך לא תסלקנו לאחרון, תכלי' המשכט
עשות הכדק והרחקת העול, ואין הכדק והעול כערך עם הממון: ד"א כקטן כגדול תשמעון,
שלא תאמר זה עני הוא ותבירו עשיר ומכונה לסרנסו, אוכה את העני וכמלא מתפרנס בנקיו',
ד"א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דיכר, אוכטו עכשיו, וכשיונא
לחון אומר לו תן לו שאתה חייב לו * והנה אונקלוס תרגם כלשון הראשון, מלי זעירא
כרבא, לפי שפעול השמיעה הוא הדבר, לא הוודבר, כן הוא על הרוב בלשון, אבל
מנאניהו גם על המדבר, כמו שמעתיך, שמעני, ישמעני, ומהמשך המאמר כראה שהוא
מוסב על בעלי הדיב כלשון השני, וכן מתורגם בל"א: לא תגורו, לא תיראו * וכראה
שזרש גור הוכח על האסיפה והקבוצ ואמר יגורו עלי עזים (תליס כ"ג) יגורו ינפיתו (שם),
ומן זה הענין גר זאב עם כנש (ישעי' י"א) ונקרא האורח הנא להקבץ עם התושבים ולגור
עמם, בשם גר, וכן בני החיות בעודם קטנים נקראים גורים, שהם מתאספים וגרים
במעונות מולידם * והוא אל הכחד, שענינו התקבצו' הכחות כלם מן האיצרים החכמיים
אל

תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו :
 יי וְאַצִּוְהָ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא
 אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן :
 יט וְנִסַּע מִחֵרֶב וּנְגַדְךָ אֵת כָּל־
 תְּמוֹדֶיךָ הַגָּדוֹל וְהַגּוֹרָא הַהוּא

לאסט אן מיד קאממען ,
 דאס איך דען האנדעל פאר
 געהמע : (יט) זא פערארד
 געטע איך איך דאמאל
 וואו איזר צו בעאבאטען
 האבט : (יט) וויר בראען
 פאן חרב אויף , אונד צאגען
 דורך די גראסע אונד
 פירטערליכע וויזטע ,
 דיא

אשר

תרגום אונקלוס

תִּקְרְבוּן לְוֹתִי וְאֲשַׁמְעֵנִיהּ : (יט) וּפְקִדִית
 יתְכוּן בְּעֵתָא הַהוּא יתְּפִתְגִמְיָא
 דִּי תַעֲבִדוּן : (יט) וְנִטְלָנָא מִחֵרֶב
 נְהִלְיָנָא יתְּפִל טְבִדְרָא רַבָּא וְהִילָא

די

ההוא

רש"י

תסלקנו לאחרון * דבר אחר כקטן כגדול
 תשמעון כתרגומו שלא תאמר זה עני הוא
 וקבירו עשיר ומנוה לפרנסו אזכה את העני
 וכנאל מתפרנס בנקיות * דבר אחר שלא
 תאמר הייך אני פוגם כבודו של עשיר זה
 בשביל דיכר אזכנו עכשיו וכשיכל לחון אומר
 לו תן לו שאתה חייב לו : לא תגורו מפני איש *
 לא תיראו * דבר אחר לא תגורו לא תכניס

דברייך מפני איש לשון אגור בקין (משלי י"ז) :
 מזה שלא כדון אתה מוקיני להחזיר לו כמנא שהטית עלי המשפט : תקריבון אלי *
 על דבר זה נסתלק ממוני משפט בנות כלפחד וכן שמוא אמר לשאלו אנכי הרואה (שמוא א' ט')
 אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה ואימתי הודיע כשנא למשוח
 את דוד וירא את אליאב ויאמר אך עבד ה' משיחו (שם י"ז) אמר לו הקדוש ברוך הוא ולא
 אמרת אנכי הרוח' אל תבט אל מראהו (שם י"ז) : (יח) את כל הדברים אשר תעשון *
 אלו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות : (יט) האדבר הגדול והטורא * שהיו

בו

באור

אל הלב , וכן יאמר הלועז (בזאמן פאהרין) על תנועת הדם והכח החיוני מן החק אל
 הפנים , והנה מגורה שם כרדף אל היראה , אלא שהמתירא אפשר שאעפ"כ יעשה את אשר
 עליו לעשות , ואולם אם יגור , קיבץ הכח החיוני אל הלב , וישבות הכח המוטעע את איברי
 התנועה מעשו' את מעשהו , ולזה לא אמר לא תראו מפני איש , כי אין היראה רכזית
 וחספסית , ואפשר לדיין שתגבר עליו היראה מבני אדם , אלא שעם כל זה טובה עליו שלא
 יגור מפני איש , ולא ימנע מעשות את המוטל עליו , להכדיק את הכדיק ולהרשיע את
 הרשע , ויעבור עליו מה : וכן אמרו רז"ל משתשמע את דבריהן ותדע להיכן הדין נוטה אין
 אתה רשאי לומר להם איני נוקק לכם , שנאמר לא תגורו מפני איש , וכן תלמיד היושב לפני
 רבו , וראה זכות לעני וחובה לעשיר אינו רשאי להיו' שותק שנאמר לא תגורו מפני איש ,
 והוא מוכיח הלאוין , אבל לא נאסרה היראה , שעד שלא שמע הדיין את דבריהם רשאי
 לומר איני נוקק לכם , אם הוא מתירא : ולשון השני של רש"י נוטה למ"ש , שכתב ד"א לא
 תגורו לא תכניס דברייך מפני איש , לשון אגור בקין (משלי י"ז) עכ"ל והוא מאמר רבי
 חנין בסנהדרין : יקשה מכם , מ"ס היתרון , כלומר שהדבר יותר קשה מכתבס : ושמעתי ,
 ושפטתי לא אמר מדרך מוסר וכן אה"ל אי גמירכא גמירכא , ואי לא אזילכא וגמירכא :
 (יח) ואצוה אחכם , לפי פשוטו עם ישראל ידבר שלמדס את החוקים ואת התורה והזכיר
 כאן לומר שלא מיינה שרי האלפים ושרי המאות רק על המשפט , אבל הוא ילמדס בעצמו

כל

דברים א

תרגום אשכנזי ח

אֲשֶׁר רָאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֵמֹרִי
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ
וּנְבֵא עַד קָדֵשׁ בְּרִנֵּעַ: כ וְאָמַר
אֵלֵכֶם בָּאתֶם עַד-הַר הָאֵמֹרִי
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:
נא רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ א
אֶת-הָאָרֶץ עֲלֶיהָ רֵשׁ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֶל-הִי אֲבֹתֶיךָ לֵךְ
אֶל-תִּירָא וְאֶל-תַּחֲרַת: שְׁלוּשִׁי
כג וְהִתְקַרְבוּן אֵלַי כְּלֵכֶם וְהִאֲמֹרוּ
נִשְׁלַחַה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ
לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיֵּשִׁיבוּ אֲתָנוּ
דְּבַר אֶת-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר נָעַלְהָ

דיה איהר געזעהן האבט ,
איבער דאז אמרשע גע-
בירגע, וויא אונז דער עוויגע,
אונזער גאטט בעפֿאהר־ען,
אונד קאמען ביז קדש ברנע:
(כ) איך זאגטע דאמאלז צו
איך: איהר זייד נון אן דאז
אמרשע געבירגע געקאמ-
מען, דאז אונז דער עוויגע
אונזער גאטט איינגעבען
ווילל: (כא) זיהע! דער
עוויגע, האט דיר דאז לאנד
פרייו געגעבען: ציהע הינויף,
אונד נים עז איין, וויא דער
עוויגע, דיין גאטט דיר פֿער-
הייסען האט: פֿירכטע דין
ניכט אונד זייה ניכט צאג-
האפט! (כג) איהר קאמט
אבער אללע צו מיר אונד
שפראכט: וויר וואללען
ליבער לייטע פֿאראויז זענ-
דען, דיא אונז דאז לאנד
אויקונדשאפטען, אונד אונז

כה

נאכריכט ברינגען, וועלכען וועג וויר צו געהען האבען: אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

די חזיתון אורח טורא דאמורא פֿמא
די פקיד יי אלהנא יתנא ואתינא עד
דקסגיאה: (כ) ואמרית לבון אתיתון
עד-טורא דאמורא דיי אלהנא
והיב לנא: (כא) חזי דיהב יי אלהך
קדמך ית ארעא סק אחסין במא דיר
מליל יי אלהא דאבתך לך לא

צו נחשים כקורות ועקרבים כקצמות:
(כב) ותקרבוני אלי כלכם בערבוביא ולהלן
הוא אומר ותקרבוני אלי כל ראשי שבטים
וחקיסכם ותאמרו הן הראנו וגו' אותה קריבה
הית' הוגנת ילדי' מכבדים את הזקני' ושלקום
לפניהם וחקים מכבדים את הראשים ללכת
לפניהם אבל כאן ותקרבוני כלכם בערבוביא
ילדים דוחפין את הזקנים וחקים דוחפין את
הראשים: ושיבו אותנו דבר' באזהר לשון

תדחל וקא-תתפר: (כג) וקריבתון לותי פלכון ואמרתון נשלח גוברין קדמנא
וואללון לנא ית-ארעא ויתיבון יתנא פתנמא ית אורחא די נפק

כה

באור

כל הדברים אשר יעשו על פי התורה (מדברי רמב"ן), ולדעת רש"י (והוא מספרי) עם
השופטים ידבר, שאמר להם עשרת דברים שבין דיכי ממוכות לדיכי כפשות: (יט) כאשר
צוה ה' אלהינו אוחנו, גם הנביאה היתה על פי הדבור, לא מלבי: (כא) רש, במשקל

כֹּה וְאֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר נִבְּא
 אֵלַיְהֶן: כג וַיִּטֵּב בְּעֵינַי הַדְּבָר
 וְאִקַּח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַנְשִׁים
 אִישׁ אֶחָד לִשְׁבֵט: כד וַיִּפְנוּ
 וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחֲל
 אֲשַׁכּוּ וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ: כה וַיִּקְחוּ
 בִידֵם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ
 וַיִּשְׁבוּ אֹתָנוּ דְבַר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן
 לנו

אונד אין וואו פֿיר שטאדטע
 וויר קאממען ווירדען:
 (כג) דיוער פֿאַרשלאגגעפֿיעל
 מיר: איך נאָם אַווי אַיך
 צוואַלף מאַנגער, אַווי יעדעס
 שטאַממע אַינען: (כד) דיוע
 גינגען אַב, בעשטיגען דאַו
 געבירגע, קאַמען ביז אין דאַו
 טהאַל אשכול, בעזאָהען דאַו
 לאַנד: (כה) נאַמען פֿאַן דען
 פֿריכטען דעוועלבען, בראַכ־
 טען זיא אונז מיט, שטאַטע־
 טען אונז בעריכט אַב, אונד
 שפראַכען: דאַו לאַנד,
 וועלכעז דער עוויגע אונזער
 גאַטט אונז אַינגעבען ווילל,
 אַיזט

רש"י

תרגום אונקלוס

כה וית קרויא די געול לותהון:
 (כג) ושפר בעיני פתגמא ודברית
 מנכזן תריץ עשר גוברין נברא חד
 לשבטא: (כד) ואתפניאו וסליקו
 למורא ואתו עד־נחלא דאתפלא
 ואלילו ותה: (כה) וגסיבו בידיהון
 מאבא דארעא ואחיתו לנא ואתיבו
 יתנא פתגמא ואמרו טבא ארעא דני
 אלהנא ייב לנא

הס מדברים: את הדרך אשר נעלה בה
 אין דרך שאין בה עקמימות: ואת הערים
 אשר נבוא אליהן. תחלה לכבש: (כג) ויטב
 בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום ואם
 בעיני משה הי' טוב למה אמרה בתוכחו משל
 לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה אמר
 לו הן נותנו אתה לי לכסיון אמר לו הן בהרי'
 וגבעות אמר לו הן כיון שראה שאין מעכבו
 כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא
 אמנא בו מוס אל' טול מעותיך איכי מנסהו
 זעיתה. אף אני הודיתי לדבריכם שמה תחזרו
 בכס כשתראו שאיכי מעכב ואתם לא חזרתם
 בכס: ואקח מכם. מן הברורים שכם מן
 המסולתים שכם: שנים עשר אנשים איש אחד
 לשבט. מגיד שלא הי' שנט לוי עמהם:
 סופו: וירגלו אותה. מלמד שהלכו בה ארבע'

באור

(כד) עד נחל אשכול. מגיד שנקרא על שם
 אומנין שתי וערב: (כה) וזרדו אלינו
 מגיד

שב מגזרת ירושה: החת, כמו ידל כבוד יעקב, מפעלי הכפל: כלכם, לב אחד ופה
 אחד: אשר נבא אליהן, לכבש תחילה: (כג) ויטב בעיני הדבר, בעבור שכולכם
 הסכמתם על זה (הראש"ע), ואם היה טוב בעיני משה למה אמרה בתוכחות? משל לאדם
 שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן, נותנו אתה לי לכסיון? אמר לו הן
 בהרים וגבעות? אמר לו הן, כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח הוא
 זה שלא אמנא בו מוס, מיד אמר לו טול מעותיך, איכי מנסהו זעיתה, אף אני הודית
 לדבריכם, שמה תחזרו בכס, כשתראו שאיכי מעכב, ואתם לא חזרתם בכס (רש"י)
 שנים עשר אנשים איש א' לשבט, מגיד שלא הי' שנט לוי עמהם (רש"י): (כה) ויאמרו
 טובה

דברים א

תרגום אשכנזי ט

לָנוּ: כִּי וְלֹא אֲבִי־תָם לַעֲלֹת
וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
כִּי וַתִּרְגְּנוּ בְּאֲחֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ
בְּשֵׁנֵאֶרֶת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאֵנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֲתָנוּ בְּיַד
הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: כִּחַ אֲנִי
אֲנַחְנוּ עֲלִים אֲחֵינוּ הַמִּסּוּ אֶת־
לִבְבָנוּ לְאמֹר עִם גְּדוֹל וָרֶם
מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת

איוט פארטרעפליך:
(כו) איהר אבער וואללמעט
ניכט הינויף ציהען, זאנדערן
ווארט דעם בעפעהלע רען
עוויגען אייערו גאטטעז אונ-
געהארוואם: (כו) מוררעט
אין אייערן צעלטען, אונד
שפראכט: אויז האם געגען
אונז האט אונז דער עוויגע
אויז מצרים געפיהרט, אום
אונז דעם אמרי אין דיא
האנדע צו ליפערן, דער אונז
פערטילגען זאלל: (כח) ווא-
היז זאללען וויר דא געהן?
אונזע ברידער דאזען
אונזע הערצען פערצאגט

בשמים

געמאכט, אונד געוואגט, דאז פאלק איוט צאלרייכער אונד פאן האהרער שטאטור
אלז וויר, דיא שטאדטע זינד גראם אונד בעפעזטיגט

תרגום אונקלוס

רש"י

לָנָא: (כו) וְלֹא אֲבִיתוֹן לְמִסְק וְסִרְבַּתוֹן
עַל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵכוֹן:
(כז) וַאֲתִרְעַמְתוֹן בְּמִשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתוֹן
בְּרַסְנֵי יִי יִתְנָא אֶפְקֵנָא מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם לְמַמְסַר יִתְנָא בְּיַדָּא
דְּאֱמֹרָאָה לְשִׁצְיוֹתְנָא: (כח) לָאֵן
אֲנַחְנָא סְלָקִין אֲחֵנָּא תְּכַרְוּ יִתְּלַבְנָא
לְמִימְרָא עִם רַב וְתִקַּף מְנַנָּא קִרְוִין
רְבָרְכוֹן וְכִרְיָכוֹן עַד־צִית שְׁמִיא

מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות:
ויאמרו טובה הארץ מי הם שאמרו טובתה
יהושע וכלב: (כו) ותמרו: לשון התרסה
התרסתם כנגד מאמרו: (כז) ותרגמו: לשון
הרע וכן דברי כרגן (משלי י"ח) אדם המוכיף
דבה: בשנאת ה' אותנו ויהוא ה' אוהב אתכם
אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר מה
דבלבך על רחמך מה דבלב' עלך: הוכיחו
מארץ מצרים: הוכיחו לשנאה הית' משל
למלך אשר ודם שהיו לו שני בנים וש לו שתי
שדות אחת של שקיף ואחת של בעל למי שהוא
אוהב כותן של שקיף ולמי שהוא שונא כותן לו
של בעל: ארץ מצרים של שקיף היא שנילוס
והוכיחו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען:
הכתובים

עולה ומשקה אותה. וארץ כנען של בעל
(כח) ערים גדולות ובצורות בשמים. דברו

באור

טובה הארץ, הם יהושע וכלב: (כו) ותמרו את פי ה', לא די שלא אבייתם לעלו ותמרו
עוד, ואיזהו המרי? הוא הכאמר בפסוק הסמוך: (כז) ותרגמו, כמו ורוננים ילמדו לקח,
מבנין כפעל, וענינו התלונה והתרעומת בפשאי (מוררן) וזהו שאמר באהליכם: בשנאת
ה' אחנו, אין לך מרי גדול מזה, לומר שה' שונא בני אדם מבשר יוצרו ויהוא מקור השנאה
והסניכה: (כח) אנה אנחנו עולים, כמו איך אנחנו עולים ואחינו המסו וגו', וכן ואחי
אנא אחי בא (בראשי ל"ז י"ד) כלומר איך אחי בא אל אבי בלא יוסף, ויתכן שהועתק משאת
המקום לשאלת הענה, בעבור שההגעה אל המקום וההגעה אל המבוקש מתדעים בכד:
גדול ורם, גדול (5) ג א I 3 במספר

בַּשָּׁמַיִם וְגַם-בְּנֵי עַנְקִיּוֹם רְאִינוּ
 שָׁם: כַּט וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא-
 תַעֲרֹצוּן וְלֹא-תִירָאוּן מֵהֶם:
 ל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלֵךְ לְפָנֵיכֶם
 כִּי הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר
 עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:
 לֹא וּבְמַדְבַּר אֲשֶׁר רִאִיתָ אֲשֶׁר
 נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי אֲשֶׁר
 יִשְׂאֵא-אִישׁ אֶת-בְּנוֹ בְּכָל-הַדֶּרֶךְ
 אֲשֶׁר הִלְכְתֶם עַד-בְּאֵכֶם עַד-
 הַמָּקוֹם הַזֶּה: לֹא וּבְדַבַּר הַזֶּה

ביו אין דיא וואלקען, יא וויר
 האבען אויך זאָהנע דעז ענקו
 דאזער לבוט אָנגעטראָפֿען:
 (כט) איך שפראך צו אייך:
 זייד ניכט קליינמיטהיג אונד
 פֿירכטעט אייך ניכט פֿאַר
 איהנען: (ל) דער עוויגע,
 אייער גאָטט, דער פֿאַר אייך
 הערגעהט, ווירד פֿיר אייך
 שטרייטען, וויא ער האָיך
 מיט מצרים געטהאָן האָט,
 פֿאַר אייערן אויגען: (לא) אין
 דיזער וויזטע, דיא דוא גע-
 זעהן, האָט דיק דער עוויגע,
 דיין גאָטט, געטראָגען, וויא
 איין מאַן זיינען זאָהן טראָגט:
 דיזען גאָנצען וועג, דען איהר
 גערייזט זייד, ביו איהר אָן
 דיזען אָרט געקאָממען:

(לב) אַלליין איהר האָטטעט בייא אַללעם דעם קיין אינכם

ר ש"י

תרגום אונקלוס

שְׁמִיָּא וְאַף בְּנֵי גְבַרְיָא חַוִּינְא תַמּוּן:
 (כט) וְאָמַרְיָת לְכוּן לֹא-תַתְּפַרְוּן וְלֹא
 תַדְחַלּוּן סָנְהוּן: (ל) וְיִי אֲלֵהֲכוּן רַמְדַּבְּר
 קַדְמֵיכוּן מִימְרֵיהּ יְגִיחַ לְכוּן כְּכֹל דִּי
 עֲבַד עִטְכוּן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוּן:
 (לא) וּבְמַדְבְּרָא דִי חַוִּינְא דִי סוּכְרַךְ
 וְיִי אֲלֵהֶךָ בְּמָא דִּי-מְסוּכְרַךְ-נִקְרָא יִתְּ
 בְרִיהּ בְּכֹל אֲזַרְחָא דִי הִלְכְתוּן עַד
 מִתִּיכוּן עַד אֲתֵרָא הַדִּין: (לב) וּבְכַפְתָּגְמָא
 הַדִּין

הכתובים לשון הבאי: (כט) לא תערכוּן
 לשון שבירה כתרפוש ודומה לו בערוץ כחלים
 לשכון (חיוז ל') לשבור כחלים: (ל) ילחם
 לכם בשבילכם: (לא) ובמדבר אשר ראית
 מוסב על מקרא של מעלה הימנו ככל אשר
 עשה אתכם במצרים ועשה אף במדבר אשר
 ראית כי נשאך וגו': כאשר ישא איש את בנו
 כמו שפירשתי אבל ויסע מלאך אלהים ההולך
 לפני מחנה ישראל וגו' משל למהלך בדרך
 ובנו לפניו באו לסטים לשבותו וכו':
 (לב) ובמדבר הזה שהוא מנטיחכם להביאכם
 אל

באור

במקפר, ודס בקומה או בגבורה וכן ת"א: ראינו שם, מוסב גם על עס גדול ועל ערים
 גדולות: (כט) לא הערצוּן, כמו לא תפחדוּן, והוא מגזרת והוא מעריככם, והטעם שגר
 הלב בפחד (הראב"ע), וכן ת"א לא תפברוּן: (ל) ילחם לכם, בשבילכם: (לא) ובמדבר
 אשר ראית, מוסב על מקרא שלמעלה הימנו ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף
 במדבר אשר ראית כי נשאך וגו' (רש"י): ולדעת המתרגם האשכנזי, אשר ראית מוסב על
 המדבר, כי הוא מושגל בטעם וכן חומר למעלה את כל העדבר הגדול והטורח ההוא אשר
 באיתם

דברים א

תרגום אשכנזי

אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בִּיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: לֹג הַהֵלֶךְ לְפָנֶיכֶם
בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לִבְכֶם מִקּוֹם
לְהִנְתְּכֶם בְּאִשׁוֹ לִילָה לְרֵאתְכֶם
בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכוּ בָהּ וּבַעֲנֵן
יוֹמָם: לֹד וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל
דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:
לֹס אֲסִירָאֵה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה אֶרְדִּי
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לָתֵת לְאֲבֹתֵיכֶם: לוּ זוּלְתִי כָלֵב
בְּנֵי־יִפְנֵה הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹד־אֶתֶּן

קיון פֿערטרויאען צו דעם
עוויגען אייערן גאטט:
(לג) דער אױף דער ריווע
פֿאַר אױך הערגעהט, אױך
דען אַרט אױצוזוועקען וואָ
אױהר אױך לאַגערן קאַנגט,
דען נאַכטן אױן אױנעם
פֿײַער, אױך דען וועג צו
צײגען, דען אױהר געהט,
אונד דען טאגן אױן אױנער
וואַלקע: (לד) דער עוויגע
דױרטע אייערע רעדען,
וואַרד צאַרניג אונד שוואַר:
(לז) וואָ וואַלל דאָך אױך
ניאמאנד פֿאַן דױען לױטען,
פֿאַן דױעם באַזען געשלעכט
טע: דאָן פֿאַרטרעפֿליכע
לאַנד צו זעהען בעקאַממען,
דאָן אױך געשוואַהרען אױערן
פֿאַטערן צו געבען: (לו) אױס
גענאַממען כלב וואָהן יפֿנה,
אונד אױהם

את דער וואַלל עז צו זעהען בעקאַממען, אונד אױהם

תרגום אונקלוס

רש"י

הָרִין לִיתִּיכוֹן מִהֵימִינוּן בְּמִימְרָא דִּי
אֱלֹהֵיכוֹן: (לג) דְּמַדְבַּר קְדָמִיכוֹן
בְּאִזְרָחָא לְאֶתְקַנְאָה לְכוֹן אֶתֶר בֵּית
מִישְׁרֵי לְאֶשְׁרֵי תְכוֹן בְּעַמּוּדָא
דְּאִשְׁתָּא בְּלִילִיא לְאֶחְזִייתְכוֹן בְּאֶרְחָא דִּי תְהִיכוֹן בְּהּ וּבְעַמּוּדָא דְּעִנְנָא בִּימְרָא:
(לד) וַיִּשְׁמַע קוֹלָם וַיִּתְקַל פִּתְגָמִיכוֹן וַיִּגְזוּ וְקִיָּם לְמִימְרָא: (לז) אֲסִירָאֵהוּ גִבּוֹר
בְּגוֹבְרִיא הָאֵלֶּיךָ דְּרָא בִּישָׂא הָרִין וַיִּתְּ אֶרְעָא מִבְּרָא דִּי קִימִית לְמַתָּן לְאֶבְרָהָם תְּכוֹן:
(לו) אֶלְתָּן כָּלֵב בְּרִיפְנֵה הוּא יִחְזִיקָהּ וְלִיהָ אֶתֶן

באור

לֵאמֹר: (לג) וּבְדַבַּר הַזֶּה, שֶׁהוּא מְבַטֵּחַכֶם לְהַבְרִיחַכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבַטֵּחַכֶם
(דש"י): וַיִּתְקַן שִׂאמֹר, עַם כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁעָשָׂה לָכֶם בְּמַגִּידִים וּבְמַדְבְּרֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְבַטֵּחַכֶם
וַיְהִי וּבְדַבַּר הַזֶּה כִּמוֹ וְעַם הַדָּבָר הַזֶּה, וְכֵן תִּרְגַּם הַתַּרְגּוּם הָאֲשֶׁר אֲנִי: (לג) לְרֵאשִׁיתְכֶם,
כִּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם, וְכֵן לְכַוֵּן הַדָּרֶךְ (שְׁמוֹ י"ג), וְהִנֵּה נָא תַּסְלֵחַ תְּכַלִּית הַהֲלִיכָה לְשִׁמְיָהּ,
וְהוּא לְתוֹר לְכַס מִקּוֹם לְכַוֵּן הַדָּרֶךְ, וְחָז"ל אֶת הַהֲלִיכָה, בְּאִשׁ לִילָה וּבַעֲנֵן יוֹמָם, לְפִי שֶׁהַתְּכַלִּי
קוֹדֵם בְּמַשְׁבָּה, אֶף שֶׁהָאֶתְקַן קוֹדֵם בְּמִימְרָא: (לז) הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה, כִּמוֹ מִן הַדּוֹר הָרַע
הַזֶּה

לג

את הארץ אשר דרדבה
 ולבניו יען אשר מלא אחרי
 יהוה: לו גם בי התאנף יהוה
 בגללכם לאמר גם אתה לא
 רבא שם: לח יהושע בן נון
 העמד לפניך הוא יבא שמה
 אתו חזק כי הוא ינחלנה את
 ישראל: רביעי לט ומפכם אשר
 אמרתם לבני יהוה ובניכם אשר
 לא ידעו היום טוב ורע המה

אונד זיינען נאכקאממען ווילל
 איך דאז לאנד איינגעבען,
 דאז ער בערייזט האט: וויל
 ער דעם עוויגען טרייארליך
 נאכגעפאלגט איזט: (לו) זאָ
 געשאהע עז אויך אייערנט
 וועגען, דאס דער עוויגע
 איבער מיך צירנטע, אונד
 שפראך: אויך דוא זאלל'ט
 ניכט דארהין קאממען:
 (לח) יהושע זאָהן נון, דער
 דיך בעדינט, זאלל דאָהין
 קאממען: שטארקע זיינען
 מוטה, דען ער זאלל דאָ
 לאנד אן ישראל צום בעזיטן
 איינגעבען: (לט) וואָ אייערע
 יונגע לייטע בעטריפט, פאָן
 דענען איהר זאגטעט, זיי

וירדען צור בייטע ווערדען, אייערע זאָהנע נעמליך, דיא יעצט נאך גוטעז אונד
 באָזעז ניכט צו אונטערשיידען וויסען,

תרגום אונקלוס

רש"י

בהיחברון שאל' ויבא עד חברון: (לו) התאנף
 כתמלא
 ית ארעא די דרדבה ולבניו חלף
 די אשלים פתר דחלתא דיי: (לו) אף
 עלי הנה רגזו מן הקדש יי כדילכוון לטימר אף את לא תעול תמן: (לח) יהושע
 בר נון דקאים קרמך הוא יעול תמן יתיה תקיף ארי הוא יחסיגנה לישראל:
 (לט) ומפלכוון די אמרתון לכוזא יהי ובניכוון די לא ידעו יזמא דין טוב
 וכיש אנון יעלון

באור

הזה, או יתכן שהוא קריאה מיוחדת בפני עממה, ואינו כסמך אל מלת איש שלפניו, והוא
 כמו מאמר מוסגר, לא רצה לכתוב שם האבות על הדור הרע: (לו) ולו אתן את הארץ
 וגו' ולבניו, כמו ולו ולבניו: אשר דרד בה, חברון, שכתב ויבא עד חברון (במדבר
 י"ג): מלא אחריה, כל מקום שיבא מלת אחריה אחרי הוא ענין ההסכמה והשלמות הרבין:
 (לו) גם בי התאנף ה' בגללכם, כי רבו בני ישראל את ה' וגו' ואירע זה בעבור מריבתם,
 או ירמוז שהיה הכעס על משה ועל אהרן כאשר הכו הסלע פעמים, ולא עשו כאשר נצטוו,
 והעם הרהרו בדבר, והוא מה שאמר על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל, שלא היה
 העיכוש אל מפני שהיה הדבר בתוך בני ישראל שלא נתקדש הכבוד לעיניהם (מדברי הרמב"ן):
 ינחילנה, ינחיל אותה, ובל הכנוי אף שלא נזכר השם בפסוק זה ומוכח על הארץ בפסוקים
 הקודמים: והמתרגם האשכנזי תרגם השם ולא הכנוי, בעבור שכבר בא מאמר אחר, יהושע
 הוא העומד וגו', ואין מדרך נסוץ אשכנזי להסב הכנוי אל השם הנא במאמר אחר:
 (לט) ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע, הוא באור אל הקודם, ועפכס דהיינו בניכס

לכו

דברים א

תרגום אשכנזי יא

יבאו שמה ולהם אתגנה והם
 יירשוה: " ואתם פנו לכם וסעו
 המדברה דרך ים סוף :
 מה והענו ותאמרו אלי חטאנו
 ליהוה אנחנו געלה ונלהמנו
 בכל אשר צונו יהוה אלהינו
 ותחגרו איש את כלי מלחמתו
 ותהינו לעלת ההרה: " ויאמר
 יהוה אלי אמר להם לא תעלו
 ולא תלחמו כי אינני בקרבכם
 ולא תנגפו לפני איביכם :

ואדבר

דיוע זאללען אין דאן לאנד
 קאממען, איהנען ווילל איך
 עז איינגעבען, אונד זיא זאל
 לען עז בעזיטצען: (מ) איהר
 אבער ווענדעט איך צוריק,
 אונד רייזט אין דער וויזע
 געגען דיא בינוענזעע צו:
 (מא) איהר אנטווארטעט
 מיר, אונד שפראכט: וויר
 האבען פאר דעם עוויגען
 געווינדיגט: וויר וואללען
 דינויף ציהען אונד קריג
 פיהרען, וויא דער עוויגע
 אונזער גאטט בעפאהלען
 האט, איהר לעגטעט יעדער
 זיינע וואפען אן, אונד ווארט
 אים בעגריף דען בערג הינויף
 צו געהן: (מב) דער עוויגע
 שפראך אבער צו מיר, זאגע
 איהנען: געהט ניכט הינויף

אונד פאנגט קיינען קריג אן, דען איך בין ניכט אונטער אייך: דאס איהר ניכט
 געשלאגען ווערדעט פאר אייערן פיינדען:

תרגום אונקלוס

רש"י

יעלו ליתמן ולהון אתגנה ואנו
 יירתונה: (ט) ואתון אתפנו לבון
 וטולו למדברא אורח ימא סוף:
 (מא) ואתבתון ואמרתון לי חקנא קדם
 יי אנחנא ניסק ונגיח קרב פכל די
 פקדנא יי אלהנא וזרתון גבר ית
 כני קרביה ושריתון למסק למטרא:
 (מב) ואמר יי לי אמר להון לא תסקון
 ולא תגיהון קרב ארי לית שכינת יי ביניכון ולא תתברו קדם פעלי דכביכון:

נתמלא רוגז: (ט) פנו לכם וגו'. אמרתי
 להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון
 ליכנס לארץ קלקלתם וגרמתם לכם עכוב:
 פנו לכם. לאחוריהם ותלכו במדבר לצד ים
 סוף שהמדבר שהיו הולכים בו לדחמה של הר
 שעיר הי' מפסיק בין ים סוף להר שעיר עתה
 המשכו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל
 דרומו מן המערב למזרח: (מא) ותהינו
 לשון הנכו ועלינו א המקו' זה הלשון שאמרתם
 לשון הן כלומר כודמנתם: (מב) לא תעלו.
 לא

באור

אשר לא ידעו וגו', וכן בתרגום האשכנזי: (ט) ואחם פנו לכם, לאחוריהם, ותלכו
 במדבר לצד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו לדחמה של הר שעיר הי' מפסיק בין ים סוף
 להר שעיר, עתה המשכו ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח (רש"י)
 (מא) וחהינו, לשון הנכו ועלינו אל המקום הזה (במדבר י"ז) זה הלשון שאמרתם הן
 כלומר

בה
 זרי
 ה
 א
 ינו
 מה
 ת
 שר
 שר
 מה
 אונד
 ע
 חלף
 אף
 דשע
 אל:
 טב
 והוא
 ארץ
 מדבר
 בין:
 תם,
 טו,
 היה
 (י):
 וקיס
 זושע
 :
 כיכס

מג ואדבר אליכם ולא שמעתם
 ותמרו ארתי יהוה ותזדו
 ותעלו ההרה: ^{מד} ויצא האמרי
 הישב בהר ההוא לקראתכם
 וירדפו אתכם כאשר תעשינה
 הדברים ויכתו אתכם בשעיר
 עד חרמה: ^{מז} ותשבו ותכבו
 לפני יהוה וראשמע יהוה
 בקרבתכם ולא האזין אליכם:
^{מו} ותשבו בקדש ימים רבים

(מג) איך זאגטע עז איך
 צוואר, אללין איהר וואלל-
 טעט ניכט דהארען, ווארט
 דעם בעפעהלע דעז עוויגען
 אונגעהארואם, אונד פער-
 מעסען גענוג דען בערג
 דינויף צו געהן: (מד) אבער
 דער אמרי, דער אויף דעמ-
 זעלבען בערגע וואהנט, גינג
 איך ענטגעגען, פערפאלג-
 טע איך: ווייז דיא בינען-
 שווארמע, שלוגען איך צו
 שעיר, ביז געגען הרמה:
 (מז) אלז איהר צורוק
 קאמט, ווינטעט איהר פאר
 דעם עוויגען, אלליין דער
 עוויגע אכטעטע אייערע
 שטיממע ניכט, אונד גאב

איך קיין געהאר: (מו) איהר בליכט אלזא אין קדש דיא לאנגע צייט, דיא

תרגום אונקלוס

רש"י

(מג) וימליית עטכון ולא קבלתון
 וסרכתון על מיטרא דיי וארשעתון
 וסלקתון לטורא: (מד) ויפקאמוראה
 דנתב פטורא ההוא לקדמותכון
 וירדפו יתכון פטא דנתון דברותא
 ותכתון וקביתון קדם יי ולא קבל יי
 צלותכון ולא אצית למליכון: (מו) ותכתון פרקס יזמין סגיאין כיומיא

לא עלי' תהא לכס אלא ירידה: (מד) כאשר
 תעשינה הדבורים. מה הדבורה הז' כשהיא
 מכה את האד' מיד מתה אף הם כשהיו טוגעים
 בכס מיד מתים: (מה) ולא שמע ה' בקולכם
 כניכול עשיתם מדת רתמיו כאלו אכזרי:
 (מו) ותשבו בקדש ימים רבים. תשע עשרה
 שנה

באור

כלומר הזדמנתם (רש"י), כמו ותאמרו הכט, והוא פעל כגור מן מלת קל, תהו רגיל
 בלה"ק: (מב) ולא חננפו, כדי שלא תננפו: (מד) כאשר תעשינה הדבורים, כי מי
 שיגע אל ביתם מיד ירדפו אחריו וינשכוהו (הראב"ע): ואינקלס תרגם כמה דנתון, ואמר
 המתורגמן שהוא מלאן הסיר התו (ישעיה י"ח) אולם ויתכו כמים (איוב ג') מתורגם
 ונתון, ומשמע שהוראתו בל"א (כו זאמן לויסן) והכוונה על הניסה בערבו ובחפזה כמעשה
 נקיל דבורים, כאשר יעזבו את הכורת: ויכתו, מגורת וכתות: עד חרמה, מקום וכן
 ת"א ויב"ע או טס הפעל, כלומר עד החרם אתכם, וכן ת"י עד שיבא: (מה) וחשבו
 והבכו, דנוקים בטעם, ופירושו שהוספתם לנכות עוד הפעם, כמו וישבו ויבכו (במדבר
 י"ד) והמתרגם האשכנזי, כתר ותשבו שנתם מן המלחמה, ולדעתי נדבקו בטעם לפי
 שתיבות לפני ה' מוספת על שניהם, כמו ותשבו לפני ה' ותכבו לפני ה': (מו) כימים
 אשר ישבתם, כלומר כמו שאתם יודעים (הרשב"ם): ולשון הראב"ע כימים אשר ישבתם,
 ברגל

דברים א ב

תרגום אשכנזי יב

בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב א וְנִפְּן
וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־
הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס חמישי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ג רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהָר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ד וְאֶת־הָעַם
צו לֵאמֹר אַתֶּם עַבְדֵי בְּגוּל
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עַשׂו הַיֹּשְׁבִים

דיא איהר דאזעלכזט האכט
פער וויילען מיסען:
ב (א) וויר וואנדטען אונז
דארויף ווידער צור
וויזטע, געגען דיא בינוענועע
צו, וויא דער עוויגע מיר בע-
פאהלען האטטע: אונד אומ-
צאגען דאז געבירגע שעיר
לאנגע צייט: (ב) דער עוויגע
שפראך ענדליך צו מיר:
(ג) איהר האכט דיועז גע-
בירגע לאנגע גענוג אומ-
צאגען: ווענדעט אייך נון
גען מיטטערנאכט: (ד) דעם
פאלקע אבער גיב פאלגענדען
בעפעהל: איהר קאממט אן
דיא

בשעיר

דיא גראנצע אייערער ברידעך דער זאהנע עשו,

תרגום אונקלוס

רש"י

בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב (א) וְנִפְּן
וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־
הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס חמישי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ג רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהָר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ד וְאֶת־הָעַם
צו לֵאמֹר אַתֶּם עַבְדֵי בְּגוּל
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עַשׂו הַיֹּשְׁבִים

שנה שאל' כימים אשר ישבתם בשאר המסעות
הם היו שלשים ושמונה שנה י"ט מהם עשו
צקדש וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו
לקדש כמו שאלמה וניעם במדבר כך מצאתי
בסדר עולם:

ב (א) וכסע המדברה אלו לא חטאו
היו עובדים דרך הר שעיר ליכנס לארץ
מן דרומו לנפשו ובשביל שקלקלו הפכו לכד
המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר
והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים
סוף דרך יציאתן ממזרים שהוא במקצוע
דרומית מערבית משם היו הולכים לכד המזרח:
וכסב את הר שעיר כל דרומו עד ארץ מואב:
(ג) פנו לכס נפונה סובו לכס לרוח מזרחי
מן הדרום לכסן פניכם לכסן ממזרח הולכים את רוח
מזרחית וזהו שאלמה ויבאו ממזרח
שמש

באור

צדגול הארץ, ואם יטען הטוען והמרגלים ישנו לכדס (ואיך יאמר אל בני ישראל אשר
ישבתם)? הנה כן כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ע"כ, והכלל שלוחו של אדם כמותו:
ב (א) ונפן ונסע המדברה, אלו לא חטאו היו עובדים דרך הר שעיר ליכנס לארץ
מן דרומו לנפשו, ובשביל שקלקלו הפכו לכד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר
שעיר, והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף ודרך יציאתן ממזרים, שהוא
במקצוע דרומי מערבית, משם היו הולכים לכד המזרח (רש"י) וכסב את הר שעיר, וכל
דרומו עד ארץ מואב: (ג) פנו לכס צפונה, סבו לכס לרוח מזרחית מן הדרום לכסן
פניכם